

Sunday, July 01, 2012
12:15 PM

თანამედროვე კაპიტალიზმის დასასრული?

თუ ისტორიკოს პიტერ ჰეილის თეზას გავიზიარებთ, რომ «ისტორია დაუსრულებელი პოლემიკაა», იმ დასკვნამდე შეიძლება მივიდეთ, რომ «ისტორიის დასასრულის» ეპოქა არასოდეს დადგება, მაგრამ ისტორიამ შეიძლება იკამათოს და განსაჯოს საკაცობრიო პრობლემები, რომლებიც უკანასკნელ პერიოდში გაჩნდა ჩვენს სიახლოვეს და თავისი მასშტაბურობით ღრმა დაფიქრებისაკენ გვბიძგებს.

საკითხი ეხება თანამედროვე «კაპიტალიზმის დასასრულის» პრობლემას, რომელიც «სიბერის» განუკურნებელმა სენმა მოიცვა და ხსნის გზებს ეძებს.

2012 წლის იანვრის ბოლოს შვეიცარიის ქალაქ დავოსში მსოფლიო ეკონომიკურ ფორუმზე შეკრებილმა ეკონომიკური, პოლიტიკური და სამეცნიერო ელიტის ცნობილმა სახეებმა, არა მარტო მოახდინეს მსოფლიო უღრმესი ეკონომიკური კრიზისის ფაქტის კონსტატაცია, არამედ აღიარეს, რომ დღევანდელი ფორმატით კაპიტალისტურმა სისტემამ თავისი თავი ამოწურა.

დავოსში არც ისე ცოტა დრო დაეთმო დისკუსიებს ევროზონის შესახებ, მაგრამ ძალიან სწრაფად გაიარკვა, რომ დღევანდელი პრობლემები – ერთიანი ევროპული ვალუტის შესახებ, სოციალური პროტესტები, რევოლუციები ახლო აღმოსავლეთში, საზოგადოებრივი მოძრაობა «დაიკავე უოლ სტრიტი» და სხვები, თანამედროვე კაპიტალიზმის ავადმყოფობის ცალკეული სიმპტომებია. საერთაშორისო სავალუტო ფონდის დირექტორ-განმკარგულებელმა ქრისტინა ლაგარდმა, მსოფლიოს მოუწოდა ეძებონ ყველაზე გადასაჭრელად, მითუმეტეს, ცენტრალურ ბანკებთან ფინანსური სისტემის დარეგულირება და მთავრობის მხრიდან მომავალში მრავალმილიარდიანი საბიუჯეტო სტიმულირება, არ არის პრობლემის მოგვარების გზა.

დავოსის ფორუმზე ეკონომიკური ელიტის ცნობილი წარმომადგენელი, კლაუს შვაბი ირწმუნებოდა, რომ «კაპიტალიზმმა ამოწურა თავისი თავი და აბსოლუტურად არ ეწერება თანამედროვე მსოფლიოს მოდელში», აშშ-ის ფინანსთა ყოფილი მინისტრის, ჰარვარდის უნივერსიტეტის პროფესორის, ლარი სამერსის მტკიცებით: «ჩვენ ვდგვართ ეკონომიკის ცვლილების წინაშე, რომელიც იქნება ისეთი სერიოზული, როგორც თავის დროზე იყო ინდუსტრიალიზაცია».

საინვესტიციო ფონდის მმართველმა სარლულე დევიდ რუბინშტეინმა თავისუფალი ბაზრის დასავლეთის მოდელს 3-4 წლის არსებობა უწინასწარმეტყველა და მისი სასწრაფოდ შეცვლის აუცილებლობაზე გააკეთა აქცენტი. დავოსში ისიც გაისმა, რომ კაპიტალიზმმა XX საუკუნეში დაამთავრა თავისი წარმატების დემონსტრირება, მოძველდა და ნგრევით დაემუქრა XXI საუკუნის საზოგადოებას. შესაბამისად, დადგა დრო მისი დასასაფლავების შეკვეთის მისაგემად.

საყურადღებო და სიმბოლურია ის ფაქტი, რომ დავოსში კაპიტალიზმის ყოფნა-არყოფნის დისკუსიის ინიციატორებად გამოვიდნენ არა მხოლოდ მეცნიერები და პოლიტიკოსები, არამედ უმსხველესი კაპიტალის წარმომადგენლები: ზ. გიეტსი, ჯ. სოროსი, ვ. პინჩუკი და სხვები. საგულისხმოა, რომ, ფაქტურად, დისკუსიის დასაწყისს, სათავე დაუდო ფორუმის წინ, გაზეთი «The Financial Times»-ში გამოქვეყნებულმა სტატიამ, სახელწოდებით «კაპიტალიზმი – უმძიმესი დრო». მისი ლაიტმოტივი გახდა თეზა: «ადამიანებმა შეწყვიტეს კაპიტალიზმის ნდობა: სისტემა ჩამოიშალა». სხვათაშორის, გამოკითხვის შედეგად, ფორუმის მონაწილეთა 70 პროცენტმა გაიზიარა მოსაზრება, რომ «სისტემა გაჭირვებაშია».

ცხადია, თანამედროვე კაპიტალიზმის პრობლემა ყურადღების მიღმა არ დარჩენიათ მეცნიერული წრეების წარმომადგენლებსაც. საკითხი კაპიტალიზმის ისტორიული დასასრულის შესახებ რამდენიმე ათეული წელია განიხილება სამეცნიერო გამოცემებში. მათ შორის საყურადღებოა, აშშ-ის ერთ-ერთი ცნობილი ეკონომისტის, პიტერ დრიუკერის 1993 წელს გამოცემული წიგნი: «პოსტკომუნისტური საზოგადოება». 2003 წელს დაიბეჭდა მსოფლიოს ერთ-ერთი ავტორიტეტული სოციოლოგის ემანუელ ვალერესტაინის ნაშრომი: «ნაცნობი მსოფლიოს დასასრული». ამ წიგნში და სხვა გამოცემებში მეცნიერი ირწმუნება, რომ «კაპიტალიზმი ცდილობს გააკეთოს უკანასკნელი ამოსუნთქვა, ახალი სუნთქვის შეძენის გარეშე». მისი აზრით, ჩვენ ვცხოვრობთ რაღაც ახალი, მსოფლიო სისტემის გადასვლის ეპოქაში. 2012 წლის იანვარში აღნიშნული პრობლემა გააანალიზა უკრაინელმა მეცნიერმა ანატოლი გალჩინსკიმ სტატიაში «კაპიტალიზმის საზღვრებს მიღმა». მისი აზრით, ამ საკითხში მეცნიერება არ დუმს, თუმცა, მას ყოველთვის არ უსმენენ. კაპიტალიზმის წინააღმდეგ დაიწყო «მოძრაობა ქვემოდან», ანუ «ზეგავლენა ქუჩიდან», რომელიც არ არის მხო-

ლოდ მეცნიერული ტრაქტატი, არამედ მდიდრებსა და ღარიბებს შორის დაპირისპირების სერიოზული გამოძახილია. ცხადია, ცალკეულ მილიარდებს შეუძლია შემოსავლების რაღაც ნაწილი გაიღოს ღარიბთა კეთილდღეობისათვის, მაგრამ ეს არ არის პრობლემის გადაწყვეტა, მას არ შეუძლია აღმოფხვრას სისტემური წესრიგის დაპირისპირება. თუ კაპიტალიზმი ამთავრებს თავის არსებობას, მის მიმართ გაწყული ე.წ. «სარემონტო» სამუშაოები ფუჭი იქნება და პრობლემას ვერ მოხსნის. მითუმეტეს, ვალლერსტაინი დაბეჯითებით გვარწმუნებს, რომ კაპიტალიზმი, როგორც მსოფლიო სისტემა 50 წელიწადში საერთოდ არ იარსებებს. ამასვე ადასტურებს გამოჩენილი ამერიკელი მეცნიერი ელვინ ტოფლერიც. ის მიუთითებს არსებულ პროცესებზე, როდესაც «იგვლება ყველაფერი», ცხადია, მეცნიერს აქ მხედველობაში აქვს საზოგადოების ინსტიტუციონალური ცვლილება, როგორც მისი ფუნქციონალური, ისე მსოფლმხედველობრივი საფუძვლების ჩათვლით.

უდავოა, ამაში დევს თავისი ლოგიკა. კაპიტალიზმი ადეკვატურია ინდუსტრიალიზმზე, რომლის ფუნდამენტზე მოხდა მისი გენეტიკური ბირთვის ფორმირება. ახლა კი ინდუსტრიალიზაციის ეპოქა წარსულს ზარდება და მის შესაფერხლად მოდის პოსტინდუსტრიალიზმი, რომლის მატერიალური, სოციალური და სულიერი წანამდგრები კაპიტალიზმის მიერ არის შექმნილი. შესაბამისად, ამაში მდგომარეობს მისი ისტორიული დამსახურებაც.

ამავე დროს, კაპიტალიზმმა დაიწყო თავისი თავის უარყოფა. მის წიაღში წარმოიშობა ახალი სტრუქტურები, რომლებიც ინარჩუნებენ კაპიტალიზმის ნიშან-თვისებებს, მაგრამ, იმავდროულად, უარყოფენ კაპიტალიზმის სპეციფიკას. აქ შეგვიძლია ანალოგია გავავლოთ ფეოდალიზმთან, რომელიც თავის დროზე ჩამოყალიბდა აგრარული ცივილიზაციის ფუნდამენტზე და ისტორიული არენიდან წავიდა, როგორც ცივილიზაციური განვითარების შესაბამისი საფეხური.

მეცნიერები იმ დასკვნამდე მიდიან, რომ თანამედროვე ვითარებაში არ ხდება კაპიტალიზმის რევოლუციური უარყოფა მარქსის პრინციპით «ექსპლუატირებულები ექსპლუატატორთა წინააღმდეგ», არამედ წინწამოწყულია უარყოფის ლოგიკა, რომელიც თავის დროზე გააყდრა XX საუკუნის პირველი ნახევრის დიდმა მეცნიერმა, იოზეფ შუმპეტერმა. ესაა «კონსტრუქციული უარყოფის» ლოგიკა, რომელიც გულისხმობს უარყოფას მხოლოდ განვითარების გზით. საზოგადოება აუცილებლად დაემშვიდობება კაპიტალიზმს, მისი მიღწევები მას ზედმეტს და არასაჭიროს გახდის. ამ აზრით, სრული საფუძველი გვაქვს «კაპიტალიზმის დასასრული» გამოვაცხადოთ, როგორც მისი

ტრიუმფი. თუმცა, იმავე ლოგიკით შეიძლება ვამტკიცოთ, რომ მოხდა კაპიტალიზმის ტრიუმფიც და ტრაგედიაც.

თანამედროვე კაპიტალიზმის სისტემის ყავლაგასულობის შესახებ დაუფარავად ლაპარაკი, ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 90-იან წლებში დაიწყო დასავლეთელმა მეცნიერებმა, პოლიტიკოსებმა და სახელმწიფო მოღვაწეებმა. ერთ-ერთი პირველი, ვინც ამ პრობლემაზე გაამახვილა ყურადღება, იყო ამერიკის ვიცე-პრეზიდენტი ალბერტ გორი. მის წიგნში «დედამიწა სასწორის თევზზე» ვკითხულობთ: «ამერიკის შეერთებული შტატების პოლიტიკური და ეკონომიკური სისტემა სადღეისოდ იმდენად არის გაცვეთილი და ზოროტად გამოყენებული, რომ ეროვნული განვითარების გზაზე გონივრული არჩევანის უნარი არ არსებობს. კაპიტალიზმის მოდელი ამოიწურა, ხოლო მისი გამეორება ცივილიზაციას სრულ კრახამდე მიიყვანს».

უდავოა, სხვადასხვა ეპოქებს აქვთ დაბადებისა და დასასრულის პერიოდი და ზოგადი კანონზომიერებიდან გამომდინარე, კაპიტალიზმიც ექვემდებარება შეცვლას. ცხადია, ახლა მწელია გადაჭრით ვიწინასწარმეტყველოთ რა სისტემაში მოუწევს მსოფლიოს მომავალში ცხოვრება, მაგრამ ანგარიშგასაწევია მეცნიერთა (ი. ფრანგიშვილი) ვარაუდი იმის შესახებ, რომ შესაძლოა ეს იყოს უფრო ჰუმანისტური, საზოგადოებრივ-ეკონომიკური სისტემა – დასავლური სოციალიზმი ან სოცკაპიტალიზმი, რომელიც, სავარაუდოდ, 400-500 წელს იარსებებს. აღნიშნულ საზოგადოებაში მოხდება კაპიტალისტური და სოციალისტური სისტემის ძირითადი მონაპოვრების შერწყმა. შორეულ მომავალში კი მას ჩაენაცვლება უფრო ზეპიროვნული სისტემა – ჰარმონიული საზოგადოება. თუმცა, მკვლევართა გაანგარიშებით, იგი ხანმოკლე იქნება და მისმა არსებობამ სულ 100-150 წელი უნდა მოიცვას.

აღსანიშნავია, რომ ახალი საზოგადოების გააზრებისა და მომავლის შესაძლო სურათის შექმნის პროცესს, თან სდევს მის სახელდებასთან დაკავშირებული პრინციპული დისკუსიები. ერთ-ერთი პირველი, ვინც, 1959 წელს, ახალი ეპოქის შესახებ გამოთქვა მოსაზრება და ის პოსტინდუსტრიალად მოიხსენია, იყო ამერიკელი მეცნიერი – დ. ზელი. დღეისათვის ახალი ეპოქის ათობით ცნება ცნობილი. მათ შორის შეიძლება გამოვყოთ: პოსტმოდერნისტული, პოსტკაპიტალისტური, პოსტკონომიკური, ინფორმაციული, მომსახურებითი, ცოდნის, ტექნოტრონიული, პროგრამირებული, სუპერინდუსტრიული და სხვა საზოგადოებები.

უნდა გავიცნობიეროთ ისიც, რომ ერთი საზოგადოებრივი წყობის მეორით ჩანაცვლებამდე, აუცილებელია გარდამავალი ეტაპის გავლა.

თუმცა, ასეთ შემთხვევაში, შეუძლებელია წინასწარ ვილაპარაკოთ ახალი საფეხურის სრულყოფილი სურათის შექმნაზე. მითუმეტეს, მოსალოდნელია, სპეციფიკური ნიშანთვისებების, მახასიათებლების თუ მოვლენათა განვითარების შესაძლო ტენდენციების გამოვლენა.

მეცნიერულ ლიტერატურაში ხაზს უსვამენ, რომ კაპიტალიზმის დამხობა გაგებულ უნდა იქნეს, როგორც კონსტრუქციული ობიექტურობა. ამ კონტექსტში ასახსნელია თეზისი, რომელიც ეხება კაპიტალიზმის მიერ წარმოშობილ ახალ სტრუქტურებს და ზოგადად კაპიტალიზმის საზღვრებს. დღეს არავინ დავობს კაპიტალიზმის ისტორიული განვითარების კანონზომიერებებზე, რომელშიც ადამიანი არ არის მხოლოდ «წარმოების სუბიექტი», არამედ ეკონომიკური პროცესის უშუალო მონაწილეა, რომელის მის მიერ არჩეულ თავისუფლების პარამეტრებს აღრმავებს არსებული ეკონომიკური ურთიერთობების ჩარჩოებში, თუმცა, აქ ბევრი რამ უსაზღვრო არ არის, მითუმეტეს რომ მოქმედებს პრინციპი: «იყო», «არის» და «არ არის».

სხვათაშორის, მეცნიერები ხშირად საუბრობენ მაღალ ფასეულობებზე – არჩევის თავისუფლება, ადამიანის კეთილდღეობა, თანასწორობა და ა.შ., მაგრამ ბევრ შემთხვევაში ეს სენტენცია რეალურად ძალიან შორსაა მილიონობით ადამიანისაგან. მაგალითად, საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ, სახელმწიფო გადატრიალების საშუალებით ხელისუფლების სათავეში მოსულმა ძალებმა «ველური კაპიტალიზმის» გზა აირჩიეს თავიანთი ქონებრივი მდგომარეობის გასაძლიერებლად და საქართველო სახელმწიფო ქონების მიტაცების ბუშმა მოიცვა. პრივატიზაციამ სახელმწიფო ქონების «პრივატიზაციის» ფორმა მიიღო და ადამიანები სიღატაკეში აღმოჩნდნენ. სოციალური უთანასწორობა გაღრმავდა და საზოგადოების დიდი ნაწილი დატაკთა და ღარიბთა ფენად ჩამოყალიბდა.

შევარდნაძის მმართველობაში ჩამოყალიბება დაიწყო ახალმა კლასმა – ხელისუფლების ნომენკლატურამ, რომელიც არც თესავდა და არც აშენებდა, ქურდობდა, ძარცვავდა ქვეყანას და ამაყოფიდა, რომ მოახდინა ე.წ. «დემოკრატიული რევოლუცია». ფაქტობრივად, ქვეყანაში დაიწყო «ნაძარცვის ძარცვა» და სახელმწიფო ქონების დიდი ნაწილი აღმოჩნდა შევარდნაძის პოლიტიკური კლანის ხელში. შესაბამისად, მათ «ბუბლიკი» ერგოთ, ხოლო საზოგადოების დიდ ნაწილს კი მისი ხვრელი. ამ პერიოდში არ გადადგმულა ნაბიჯები ნორმალური ეკონომიკური სისტემის შესაქმნელად და ღია, კერძო საკუთრების დასამკვიდრებლად, რამაც ხელი შეუწყო მონოპოლიისა და მავიის გაძლიერებას. საკუთრება ზოგადასაკაცობრიო ფა-

სეულობაა, მაგრამ, ამ ახალი აზროვნების დამკვიდრებას ქვეყანაში ოფლითა და გამოცდილებით კი არ ცდილობდნენ, არამედ ნომენკლატურის პროპაგანდისტული კამპანიით.

ძველი ხელისუფლების შეცვლის მიუხედავად, სოციალურ-ეკონომიკური პროცესები შესამჩნევად წინ ვერ წავიდა, რაც სოციალური მღელვარების საშიშროებას ქმნის და გამოირიცხული არ არის ქვეყანაში გაძლიერდეს სოციალური მოძრაობა ლოზუნგით «დაიკავე რუსთაველი».

მართალია, ცალკეული მეცნიერები, ამერიკაში განვითარებულ ეკონომიკურ პროცესებს ადარებენ 1930 წლის «დიდ დეპრესიას», მაგრამ ბევრი მიიჩნევს, რომ ახლა ქუჩაში გამოვიდა «საშუალო კლასი», რაც იმის მიმანიშნებელია, რომ კაპიტალიზმი კარგავს თავის სოციალურ საფუძველს – საშუალო კლასს.

ცხადია, კაპიტალიზმს აქვს შესაძლებლობა დროებით «დააპუროს» სოციალური მოძრაობის მონაწილეები, მაგრამ არ არის უნარია, უზრუნველყოს სისტემური ეკონომიკური გარდაქმნა და შეცვალოს მისი მიზნობრივი ფუნქცია. მითუმეტეს, ამერიკული კაპიტალიზმის განვითარების ისტორიის ხაზი ეფუძნება პროტესტანტული ეთიკის პრინციპებს, ხოლო ევროპული საზოგადოების ორგანიზაციის განსაკუთრებული მატრიცა ყოველთვის ევროპული კულტურის ტრადიციების გამოხატვაა. თუმცა, ძალიან ხშირად ხდებოდა მისი იმპლემენტირება სხვა რეგიონებში, ერთეულ ქორული, ევროცენტრისტული უნიფიკაციის იძულებითი მოდერნიზაციის საფუძველზე. როდესაც ჩვენ ვსაუბრობთ აღმოსავლურ აღორძინებაზე (ჩრდ. აფრიკა, ახლო აღმოსავლეთი), მაშინ თითოეულისთვის გასაგებია, რომ აღმოსავლური კულტურული და სულიერი ღირებულებების ადეკვატურობის პრობლემა სახეზეა და ბევრ შემთხვევაში კაპიტალისტური ფორმებით დეფორმირებული მეურნეობა ღებულობს პირველხარისხოვან მნიშვნელობას.

ბევრი გვერდს უვლის პარადიგმას, რა იქნება კაპიტალიზმის შემდეგ, არ მარჩიელობს ამ თემაზე და მიიჩნევს, რომ საქმე უფრო ეხება ლოგიკის დომინანტობას, ცალკეული სუბიექტების საზოგადოებრივი პროცესებით თვითკმაყოფილებას, თავისუფლების ხარისხობრივად ახალ სახეს და ინდივიდუალიზაციას, ახალ კლასზე ჰუმანურობის ფუნქციონალური სისტემის თანმიმდევრობით განვითარებას, მისი ყოველგვარი გართულების გარეშე. ბუნებრივია, კაპიტალიზმი ამაში არ შეასრულებს პასიურ როლს, მითუმეტეს, მის «ბედ-ლებში» ჯერ კიდევ ინახება არასრულად რეალიზებული შესაძლებლობები. თუმცა, ძირითადად, ყველა პრობლემა მდგომარეობს იმაში, რომ ახალი ადაპტაციის ყველა ნაბიჯი, იმავდროულად მოძ-

რაობა თვითუარყოფისაკენ. ასეთია თანამედროვე ეპოქის ლოგიკა, რომელსაც ადრე უწოდებდნენ – გარდამავალს. ასეთია კაცობრიობის სირთულე, რომელსაც თითქმის ყოველდღიურად ვაწყდებით, თუმცა აუცილებელია სერიოზულად დავფიქრდეთ ამ დილემაზე.

დავოსის ფორუმმა განსაკუთრებული ყურადღება დაუთმო ევროს და ევროკავშირის პრობლემას. თუ დავეცმა ევრო, დაიშლება ევროკავშირიც. «თანამედროვე სიტუაცია ევროკავშირის ქვეყნებში, ყველაზე რთულია მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ», გამოაცხადა გერმანიის კანცლერმა ანგელინა მერკელმა და ბევრმა ანალიტიკოსმა ეს კაპიტალიზმის მომავალს დაუკავშირა. საფრანგეთისა და გერმანიის ხელისუფლება საკმაოდ პესიმისტურია ამ ქვეყნების მომავლის გამო. აქ წინა პლანზე იწევა ევროს პრობლემაც, რომელიც, როგორც ფინანსისტები ამტკიცებენ, ხელოვნური ვალუტაა. ვალუტა – «ობოლი», როგორც მას უწოდებენ გასკუთვნილია მხოლოდ «კარგი ამინდისათვის». თუმცა ფულადი ერთეული – ნაციონალური ეკონომიკის აუცილებელი ატრიბუტია და, შესაბამისად, მისი საფუძველიც. ცხადია, ევროს ასეთი საფუძველი არ აქვს. ის უმთავრესად პოლიტიკური პროექტია, რომლის რეალიზაცია ხდება აშშ-ის ჰეგემონიზმის საპირისპიროდ. პარალელურად შენარჩუნებულია ნაციონალური ფულადი ერთეულებიც. ეჭვგარეშეა ევროპის წამყვანი ქვეყნები დაიცავენ თავიანთ ეკონომიკურ პოტენციალს, მაგრამ ევრო ყოველთვის დარჩება ევროპის სუსტ წერტილად.

თვით ევროკავშირი არ არის მყარი ეკონომიკური და პოლიტიკური ორგანიზაცია. ბოლო ათი წლის განმავლობაში მისი ზრდის ტემპები დაბალია. «ლისაბონის სტრატეგიამ (2001 წ.) ერთობლიობით განვითარებინათ ეკონომიკა, ვერ გაამართლა. ევროპული «კოლექტიური იდენტობა» ვერ შედგა, ნაციონალური საზღვრების ადვილად «გადალახვის» დემონსტრირებამ, ბევრი ვერაფერი შესძინა ევროპული ქვეყნების თანამეგობრობას. სამართლიანად შენიშნა ცნობილმა გერმანელმა მეცნიერმა უ. ბეკმა: «ჩვენ, ევროპელებს საქმე მიგვყავს, თითქოს ეხლაც არსებობენ გერმანია, საფრანგეთი, იტალია, პოლანდია და სხვები. თუმცა, სინამდვილეში, იმ სახით, როგორადაც ეს ქვეყნები არსებობენ ადამიანთა თავებში, ისინი უკვე რა ხანია არ არის».

ცხადია, ევროპაშიც ბევრს ლაპარაკობენ სოციალური კაპიტალიზმის აღმავალ ფუნქციებზე, რომლის ფორმირება უნდა მოხდეს ნდობის საფუძველზე და პოსტინდუსტრიული ეკონომიკისათვის ეს ერთ-ერთი მთავარი ფაქტორია. თუმცა, ევროკავშირი – ერთ-ერთი, ასე თუ ისე, მოწყვლადი პოზიციის მატარებელია. სამართლიანად

წერდა ეხლახან ერთ-ერთი დასავლური გაზეთი: ევროკავშირში არ არსებობს იდენტობის გრძნობა, არ არის საერთო ისტორიული მეხსიერება. რჩება უნდობლობა ერთი ქვეყნისა მეორისადმი; ჩრდილოეთ ევროპელებს არ ესმით, სამხრეთმა როგორ შეძლო გამხდარიყო ასეთი ხელგაშლილი თუ მფლანგველი.

ამ კონტექსტში საინტერესოა გლობალური მსოფლიოს იდეოლოგიების მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ევროპის სახელმწიფოებს (გერმანია, ინგლისი, საფრანგეთი და ა.შ.) ზღუდავს სახელმწიფო საზღვრებს, ჯერ კიდევ გლობალისტური იდეოლოგიის თვალსაჩინო წარმომადგენელი გასეტი თავის გახმაურებულ ნაშრომში «მასების ამზოხი» (1930) შენიშნავდა, რომ «ინგლისელი», «გერმანელი», «ფრანგი» ნიშნავს იყო პროვინციელი. ნობელის პრემიის ლაურეატი ამერიკელი მწერალი ქალი ჰ. ბაკი, 1965 წელს გამოცემულ წიგნში, მიუთითებს მსოფლიო მთავრობის შექმნის, ეროვნულ სახელმწიფოთა უფლებამოსილების შეზღუდვის, მსოფლიო საერთო პოლიტიკური და სამხედრო სისტემის შექმნის აუცილებლობაზე.

დაახლოებით ანალოგიურად მსჯელობდა აინ-შტაინიც «მე მთელი არსებით მჯერა, რომ სუვერენულ ერთა არსებულ სისტემას მიგვაკარო მხოლოდ ომისაკენ, ბარბაროსობისაკენ, მხოლოდ მსოფლიო სამართალს შეუძლია პროგრესისაკენ წარმართოს ცივილიზაცია».

აშშ-ის სახელმწიფო მდივნის ყოფილმა მოადგილემ ტელბოტმა, 1992 წელს ჟურნალ «თაიმსში», ასეთი მოსაზრება გამოთქვა: «მე ვაცხადებ, რომ შემდეგი ასწლეულის (XXI საუკუნე – ი. კ.) მანძილზე ეროვნულობა, თავისი ახლანდელი გაგებით, მომველდება: ყველა სახელმწიფო ცნობს ერთადერთ გლობალურ ხელისუფლებას. XX საუკუნის მეორე ნახევრის მოდური სიტყვები – «მსოფლიო მოქალაქე» – XXI საუკუნეში შეიძენს ჭეშმარიტ მნიშვნელობას».

სწორედ ამ პრობლემისადმი «დასავლური», ასეთი აზროვნების არსებობა, შესაძლებლობას აძლევს საქართველოს პოლიტიკური კლასის გარკვეულ ნაწილს იფიქროს, რატომ არ გამოდის დასავლეთი კატეგორიულად საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის მოთხოვნით და მხარს უჭერს საქართველოს კონფედერაციულ მოწყობას, ან მაინიმუმს საქართველოს ხელისუფლებას სცნოს სეპარატისტული რეგიონების დამოუკიდებლობა.

ახლა ვერავინ ხუჭავს თვალს ამ მძიმე რეალობებზე. თუმცა, ისმება კითხვა: სად არის გამოსავალი? თუ ვირწმუნებთ გერმანიის ყოფილი ფინანსთა მინისტრის ტ. ვაიგელის, 2011 წელს, გაზეთ Die Welt-ში გამოქვეყნებულ აზრს ევროკავშირის მომავლის შესახებ, იკვეთება, რომ ევრო-

პაში არსებობენ ევროკავშირის მთავარი ქვეყნები, სახელმწიფოები, რომლებიც ევროკავშირის უბრალო წევრებია და შეუძლიათ ყოველ წუთს შევიდნენ სავალუტო კავშირში. არიან ევროკავშირის წევრობის კანდიდატი ქვეყნები. ასეთ ვითარებაში შესაძლებელია ევროკავშირის ცენტრალიზაციის დაშლის დაწყება და მოძრაობის გაშლა დეცენტრალიზაციის გონივრული მიმართულებით, მრავალწილობიან, სხვადასხვა დონის ფუნქციონერებად, უპირატესობის მქონე, ჰორიზონტალური კავშირების საფუძველზე მომქმედ სისტემასთან.

ეს პროცესი ევროპაში დაწყებულია. საქმე ეხება პრინციპულად ახალი ინტეგრაციული მოდელის რეალიზაციას და პერსპექტივას, როდესაც პროცესის მონაწილე თითოეული ქვეყანა შეძლებს შეინარჩუნოს სუვერენული უფლება, დარჩეს თვითონ საკუთარ თავთან.

ვაიკელი გვარწმუნებს, რომ ეს გზა არ არის ევროკავშირის დასუსტება. პირიქით, აუცილებელია გავითვალისწინოთ, რომ მსხვილმასშტაბურობის და დომინანტობის დრო წარსულს ზარდება. ეხლა უმჯობესია იყო პატარა და უფრო მეტად მოძრავი, შედარებით ანგარიშგასაწევი და პროგრესულობის ნიშნის მატარებელი.

ფიქრობენ, რომ ასეთ მსგავს პრინციპებზე გადაწყვიტავენ თანამედროვე მსხვილი ტრანსნაციონალური კორპორაციები. მსგავსი პერსპექტივა ჩანს ევროკავშირთან მიმართებაშიც. მითუმეტეს, ინტეგრაციის ასეთი მოდელი ზეგრი ქვეყნისათვის მიმზიდველია.

ვაიკელი ცდილობს დაგვარწმუნოს, რომ «ევროპული კავშირი იმ ათასწლოვანი ომის დასასრულია, რომელსაც ყველა ყველას წინააღმდეგ აწარმოებდა. ევროკავშირი არის დაუმსახურებელი სამოთხე მთელი კონტინენტის მცხოვრებთათვის. ევროკავშირი ევროპული ისტორიის ოქროს საუკუნის აღმნიშვნელია».

თუმცა, ასე არ ფიქრობენ სხვა პოლიტიკური და სახელმწიფო მოღვაწეები, რომელთა მტკიცებით ამ სიტყვებს თითქმის არაფერი აქვს საერთო რეალობასთან. მათ მოაქვთ მონაცემები, იმის შესახებ, რომ პორტუგალიელები ყოფილ კოლონიაში, ანგოლაში, გარბიან სამუშაოს საშოვნელად. პორტუგალიის, საბერძნეთის, ესპანეთის და იტალიის 25 წლამდე ახალგაზრდების ნახევარი უმუშევარია და ა.შ.

ევროპის ცენტრალური ზანკის ხელმძღვანელი მართლაც აცხადებს, რომ «ევროპული სახელმწიფოს ნაქება სოციალურმა მოდელმა საკუთარი თავი ამოწურა». საბერძნეთი უკვე გაკოტრდა, პორტუგალია არაოფიციალურად გაკოტრებულია. ესპანეთი და იტალია ამ ეტაპზე ოდნავ უკეთეს მდგომარეობაში არიან, მაგრამ როგორც

დრაგი ირწმუნება, ევროპის პრობლემების სწრაფი გადაწყვეტის საშუალებები არ არსებობს.

როდესაც ევროპა თავის წარმატებებს ზედმეტად აზვიადებდა, ამ დროს საბერძნეთის ზანკებში ფალსიფიკაცია იწვევებოდა. ევროკავშირი მილიონობით თანხებს გამოყოფდა არარსებული სასოფლო-სამეურნეო პროექტებისათვის. პორტუგალია ჩქაროსნულ გზატკეცილებს აშენებდა, მაგრამ ამავე დროს არ შენდებოდა დიდი თუ პატარა სამრეწველო ობიექტები. ესპანეთში ვერ გაიცნობიერეს, თუ რა სახსრებით იცხოვრებდნენ ესპანელები სამშენებლო ზუმის დასრულების შემდეგ.

ევროპის კრიზისის გამწვავებაში უარყოფითი როლი შეასრულა ამერიკის ძალისხმევამ, ლატაკი აღმოსავლეთ ევროპა რუსეთისაგან ჩამოეცილებინა და დასავლეთ ევროპის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ სივრცეში შეეყვანა. ევროკავშირის ასუსტება ევროპული ერების თვითშეგნების გაძლიერება და სახელმწიფოებრივი ნაციონალიზმის გაფართოება, შიდა სეპარატისტული ტენდენციებით.

ევროკავშირის და შესაბამისად, ევროს პრობლემა მიბმულია ამერიკული დოლარის პარადიგმასთან. პოლიტიკის ექსპერტებს უყურადღებოდ არ რჩებათ ფაქტი, რომ ამერიკელები მსოფლიო მოსახლეობის 5%-ზე ნაკლებს შეადგენენ, მაშინ, როდესაც მსოფლიო რესურსების 40 -ზე მეტს მოიხმარენ. ცხადია, ვაშინგტონი ცდილობს დოლარი მსოფლიო ვალუტად გადააქციოს. როგორც ირკვევს მთლიანობაში დაბეჭდილია უზარმაზარი თანხა – 1 კვადრილიონი 420 ტრილიონი დოლარი, რაც ზევრად მეტია, ვიდრე თვითონ მსოფლიოს შიდა პროდუქტი. თითოეული ამერიკელი 10-ჯერ მეტს მოიხმარს, ვიდრე დედამიწის საშუალო სტატისტიკური მაცხოვრებელი, ევროპელების ჩათვლით. ცნობილია ისიც, რომ აშშ მოხმარებული პროდუქციის მხოლოდ მცირე ნაწილს აწარმოებს. საყურადღებოა, რომ ამერიკელებმა საფრანგეთის პრეზიდენტის დე გოლის ცნობილი ქმედების საწინააღმდეგო, თავის დროზე, მიიღეს კანონი, რომლის თანახმადაც, აშშ-ის საზღვრებს გარეთ ბრუნვაში არსებული დოლარის კუპონების ოქროთი უზრუნველყოფა არ მოხდებოდა. ამდენად, ამერიკელები დოლარის განმტკიცებას სხვა ქვეყნებში სამხედრო ძალით ან ეკონომიკური საშუალებებით ცდილობენ, თუმცა, მსოფლიო «დოლარიზაციის» წინააღმდეგ ამჟამად დაწყებულია სერიოზული მოძრაობა ჩინური ოქროს იუანის, არაბული ოქროს დინარის და რუსული რუბლის გაძლიერების მიზნით.

ვითარებაში, როდესაც ამერიკელები მხარს უჭერენ «ოქროს მილიარდის» ფორმულას, ზუნებრივია, ქვეყნებში ახლანდელი მოხმარების მაღალი დონის შესანარჩუნებლად, დანარჩენი კაცობრიობა სიღარიბეში უნდა ცხოვრობდეს. არ არის

გამორიცხული დოლარიზაცია მსოფლიოს ექვეს ისეთ დილემად, რომელსაც შეიძლება მოჰყვეს ახალი მსოფლიო ომი და მოხდეს გამარჯვებულთა მიერ მსოფლიოს ახალი გადანაწილება.

საფრანგეთის გაზეთმა «ლე მონდმა», 2012 წლის 26 იანვარს გამოაქვეყნა სტატია «წმინდა კაპიტალიზმის კრიტიკა». მას საფუძვლად დაედო ბრიტანული გაზეთის «The Financial Times»-ის ფურცლებზე გამოქვეყნებული ექსპერტების მოსაზრებები საბაზრო ეკონომიკის პრობლემებზე. პაექრობაში მონაწილე მსოფლიოს ყველა რეგიონის მიმომხილველები, ეკონომისტები, მეწარმეები და პოლიტიკური მოღვაწეები ჩაებნენ დისკუსიაში, რომელიც ასე იყო დასაბუთებული – «კაპიტალიზმი კრიზისში».

ექსპერტთა მიერ გაკეთდა დასკვნა, რომ 1980-იანი წლების შემდეგ ფორმულა ულტრალიბერალიზმის და არარეგულირებადი კაპიტალიზმი მეტს არ მუშაობს. განსაკუთრებით ეს ეხება 2008 წლის მიმდინარე პროცესებს, რომლებმაც შეარყიეს მსოფლიოს ეკონომიკური ერთობა.

ჩანს მსოფლიოს დაუდგა ღრმა ცვლილებების დრო. რეიგანისა და ტეტჩერის გარდაქმნების ეპოქამ კისერი მოუგრია ომის შემდგომ ზომიერ კაპიტალიზმს. 1970-იან წლებში კონსერვატორების მხრიდან განხორციელდა ხანგრძლივი სახელმწიფო დემონიზაცია, ყოველივე ამან კი კაცობრიობა მიიყვანა კაპიტალიზმის თანამედროვე ფორმის დაბადებამდე.

ექსპერტების ვარაუდით, საბაზრო ეკონომიკის თანამედროვე ვერსია მიუღებელია, რადგანაც ის გახდა არა მარტო არასტაბილური, არამედ არასამართლიანიც. ამას გვიდასტურებს ამერიკის ხაზინის მმართველი ლოურენს სამერსი, რომელიც ფიქრობს, რომ თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკას პოზიტიურად არ მიიჩნევს ამერიკის გამოკითხული მოსახლეობის 50 პროცენტი. ამერიკელები აკრიტიკებენ ფინანსისტების მაღალ ხელფასებს, არ მოსწონთ უსიცოცხლო ეკონომიკური ზრდა და მაღალი სტრუქტურული უმუშევრობა.

საბაზრო ეკონომიკის საბრალდებო დასკვნა შემდეგნაირად გამოიყურება:

- კაპიტალიზმი აღმოჩნდა კრიზისში და იქცა უთანასწორობის მთავარ წყაროდ;
- კაპიტალიზმი არ იცავს მორალურ ფასეულობებს და წარმოადგენს მდიდართა ინტერესების გამომხატველ სისტემას.
- კაპიტალისტური სისტემა მისაღები სახით არ ახდენს ქონების განაწილებას;
- არ ხდება რესურსების გონივრულად განაწილება. ბოლო 30 წელია ამერიკაში და ევროპაში ბატონობს უთანასწორობა. ეს კი ემუქრება დემოკრატიის და საზოგადოების განვითარებას, რომელიც საშუალო კლასს ეყრდნობა;

- ამერიკის შემოსავლების სტრუქტურა მესამე სამყაროს ქვეყნების დონეზეა. იზრდება მდიდარი ამერიკელების საშუალო შემოსავლები.

ყოველივე ამას ადასტურებს ამერიკელი პოლიტოლოგი ორმან ორნშტეინი, რომლის შეფასებით, 1980 წლიდან, მდიდარი ამერიკელების ქონება გაიზარდა 300 პროცენტით. ხოლო აშშ-ის შრომის სამინისტროს სტატისტიკით საშუალო შემოსავალი გადიდა მხოლოდ 40 პროცენტით. ფიქსირდება ისიც, რომ ეს გაზრდა მოხდა ქალების ნაწილის გამოსვლით შრომის ბაზარზე. თუ გამოვიცხავთ ქალების მიერ მოპოვებულ ამ წყაროს, მაშინ აღმოჩნდება, რომ 30 წლის მანძილზე მამაკაცების საშუალო შემოსავალი სრულიადაც არ გაზრდილა.

ჯონ პლენდერის მტკიცებით, თანამედროვე ეკონომიკაში არსებობს ორი ხაზი – სწრაფი უმაღლესი მდიდრებისათვის და (შეზღუდული) ყველა სხვისთვის. უცხოელი ექსპერტები გამოიყენებენ მსხვილი დაწესებულებების ხელმძღვანელთა ხელფასებს, რომელიც არანახულად იზრდება. მათი აზრით, გენერალურმა დირექტორმა შეიძლება მიიღოს 400-ჯერ მეტი, ვიდრე ქვედა დონის თანამშრომელმა, მაშინ, როდესაც 1980 წლამდე ეს თანაფარდობა იყო 40-ს ფარგლებში.

იმავედროულად, ექსპერტთა ნაწილი მიიჩნევს, რომ საბაზრო ეკონომიკა ყველა სხვა სისტემაზე მაღლა დგას, რადგანაც მზად არის მუდმივად შეიცვალოს. მის წარმატებას უკავშირებენ არა იმას, რომ ის ყოველთვის რჩება ძველ გზაზე, არამედ იმას, რომ მუდმივად იცვლება – წერდა უცხოური გამოცემა «The Financial Times» სარედაქციო სტატიაში 2011 წლის 27 დეკემბერს.

გაზეთი ყურადღებას ამახვილებს სამ პრიორიტეტულ რეფორმაზე, რომელსაც შეუძლია საბაზრო ეკონომიკა გამოიყვანოს იმ საზღვრებიდან, რომელიც მას მემკვიდრეობით დარჩა 1980-იანი წლების მოდელიდან:

საჭიროა რეგლამენტირება გაუკეთდეს და შევიწროვდეს ზედმეტად გაზრდილი და, შესაბამისად, უკონტროლო ფინანსური სექტორი;

აუცილებელია საწარმოთა მართვის სისტემის რეფორმირება, რომელიც უპირატესობას ანიჭებს მოკლევადიან სტრატეგიებს, ასევე მნიშვნელოვანია კაპიტალის სასწრაფო და უფრო მაღალი მონეტარიზაცია, რომელიც ზრდის კომპანიის აქციონერულ ღირებულებას;

საჭიროა საგადასახადო შეღავათების სისტემის გადახედვა, რომელიც შესაძლებლობებს უქმნის მდიდრებს, რაც შეიძლება ნაკლები გადაიხადონ.

ცხადია, ზემოაღნიშნული მიდგომები ეხსახურება საბაზრო ეკონომიკის სისტემის გაძლიერებას, თუმცა, ზედმეტად უკონტროლო ფინანსური სექტორის რეგლამენტირებამ და შევიწროვებამ იგი

შეიძლება ავტორიტარიზმისაკენც გადახაროს. ასევე, მართვის სისტემების რეფორმირება, რომელიც უპირატესობას ანიჭებს მოკლევადიან სტრატეგიებს, შესაძლოა არ აღმოჩნდეს პერსპექტიული, რადგანაც, სტრატეგია უნდა იყოს პერსპექტიული და გრძელვადიანი.

საერთოდ, საგადასახადო შეღავათების სისტემა გამკაცრებას უნდა დაექვემდებაროს და მდიდარმა შედარებით მეტი უნდა გადაიხადოს და არა პირიქით.

2012 წლის 24 იანვარს ამერიკულ პრესაში გამოქვეყნდა ჯონ არლოდუის წერილი «ჯორჯ სოროსი გვაფრთხილებს ამერიკის შეერთებულ შტატებში კლასობრივი ბრძოლის შესახებ».

სოროსმა, მსოფლიოში აღიარებულმა უმსხვილესმა ეკონომიკურმა სპეკულიანტმა, როგორც მას ხშირად უწოდებენ, დავოსში შეკრების წინ განაცხადა, რომ მსოფლიოში არსებული დროება დღის წესრიგში აყენებს ყველაზე მთავარს – გადარჩენას. მისი აზრით, მსოფლიო შეეჯახა თანამედროვე ისტორიის ერთ-ერთ ყველაზე საშიშ პერიოდს – ბოროტებას. ევროპაში მოსალოდნელია ქაოსი და კონფლიქტები, ამერიკაში – ქუჩის გამოსვლები, რომელსაც შეიძლება მოჰყვეს მსოფლიოს ეკონომიკური სისტემის ნგრევა.

ცხადია, სოროსის გაფრთხილება ეფუძნება მის განვლილ ბიოგრაფიასა და ინტელიციას და, შესაბამისად, საბაზრო ტრიუმფებს და დაცემებსაც. მას კარგად ახსოვს ნაცისტური რეჟიმის საშინელება. უნგრეთში მცხოვრები ათასობით ებრაელის დეპორტაცია, შემდეგ ფაშისტების რუსებით ჩანაცვლება და ტოტალიტარული იდეოლოგიის – კომუნიზმის დამკვიდრების მცდელობა და სხვ.

სოროსს წარსულის გახსენება იმისთვის სჭირდება, რომ წარმოაჩინოს მსოფლიოს ეკონომიკური კრიზისის არანაკლები სიმძიმე, ვიდრე კომუნიზმის დასასრული იყო. «საბჭოთა სისტემის კოლაფსი იყო განსაკუთრებული მოვლენა და დღეს ჩვენ განვითარებულ მსოფლიოში ვგრძნობთ მსგავს პროცესს, თუმცა, ვერ ვიცნობიერებთ, რა ხდება» – გვარწმუნებს სოროსი და გვაფრთხილებს, რომ იდეა იმის შესახებ, რომ ბაზარი რაციონალურია და შეუძლია თვითრეგულირება კატასტროფის ასაცილებლად – მსგავსია მარქსიზმის კოლაფსთან – როგორც პოლიტიკურ სისტემასთან. ჩვენ გვჭირდება გადასვლა რაციონალიზმის საუკუნიდან ისეთ საუკუნეში, რომელიც მიდრეკილი იქნება აღიარონ დაშვებული შეცდომები, რათა სწორად აღვიქვათ არსებული პრობლემები».

როგორც ჩანს, განუსაზღვრელ თუ შეუზღუდავ კონკურენციას შეუძლია აიძულოს ხალხი დაიწყოს მოქმედება, ამიტომ საჭიროა მიმდინარე სიტუა-

ციის საღი გონებით შეფასება და შედეგების განალიზება.

მსოფლიოში შექმნილი ეკონომიკური ბოროტება, პოლიტიკის მიერ წარმოშობილი ბოროტების ტოლფასია. ისევე, როგორც პოლიტიკოსები, ფინანსური «მამები» ხელს უწყობენ ეკონომიკური კოლაფსის გაძლიერებას. მაგალითად, ინგლისური, ერთ-ერთი დიდი ბანკის მეთაურმა ლიოდ ბლანკფილდმა სიამაყით განაცხადა, რომ «ისინი უფლის საქმეს აკეთებენ».

ამასობაში ევროპასა და ამერიკაში ჩნდება იმედგაცრუება კაპიტალიზმის თანამედროვე სისტემის მიმართ. 2011 წლის ამერიკული ანალიტიკური მიმოხილვა გვამცნობს, რომ მხოლოდ ერთ, ივლისის კვირაში, ამერიკის ტელეარხებმა ახალი ამბების გადაცემაში სიტყვა «ვალი» 7000-ჯერ ახსენეს, სიტყვა «ოკუპაცია» – 1278-ჯერ, «უოლ-სტრიტი» – 237-ჯერ, სიტყვა სამუშაო ადგილი – 2738-ჯერ და ა.შ.

უდავოა, დამაბუღლბა, უმუშევრობა და უწყსრიგობა აიძულებს შეერთებული შტატების ხელი-სუფლებას მიმართოს მკაცრ ზომებს და გამოიყენოს ძალადობრივი გზაც, რომლის ამოქმედებამ შეიძლება ამერიკა მიიყვანოს რეპრესიული სისტემის შექმნამდე, სადაც შეიზღუდება პიროვნული თავისუფლება, რასაც შეიძლება მოჰყვეს შეერთებული შტატების ტრადიციებიდან გადახვევა.

ბრიტანულ გამოცემაში დაბეჭდილ სტატიაში ჯონი პლენდერი გვამცნობს, რომ ადამიანებმა შეწყვიტეს კაპიტალიზმის ნდობა. სისტემა დაინგრა. ნახევარზე ცოტა ამერიკელს და ინგლისელს სჯერა, რომ ბიზნეს-სტრუქტურები აკეთებენ იმას, რასაც ისინი უნდა აკეთებდნენ და აკეთებენ ამას სწორად. ამდენად, კითხვის ქვეშ დგება მთელი ბიზნესის ლეგიტიმურობა და «ლიცენზია» მის საქმიანობაზე, ყოველ შემთხვევაში მის მორალურ თვალსაზრისზე.

მსოფლიო ორგანიზაციების გამოკვლევებით მტკიცდება, რომ კაპიტალისტური სისტემის არსებობის ბოლო 30 წლის განმავლობაში ძირითადი შემოსავლები ნაწილდება მხოლოდ მდიდარ ამერიკელებზე. ასევე ეს დიდ ბრიტანეთშიც. სხვადასხვა წიგნების და სტატიების უცხოელი ავტორი სტიუარტ ლენსლი გვიხსნის, რომ თანამედროვე ეკონომიკა შედგება ორი ე.წ. რელსისაგან. ერთი, ეს არის ჩქაროსნული – სუპერმდიდრებისათვის და მეორე, შენელებული – ყველა დანარჩენისათვის. ცხადია, ისიც, რომ ვინც შენელებულ რელსებზე დგას, მათთვის კრედიტები არ გაიცემა მარჯვნივ და მარცხნივ, მაგრამ ყოველთვის გამოინახება ფულის ტომრები სუპერმდიდრებისათვის.

პარალელურად, ექსპერტების ყურადღების მიღმა არ რჩება ევროპის დილემაც. ეს არის ევროკავშირის ურთიერთობა ერთმანეთთან. ჩრდი-

ლოეთ ევროპელები და სამხრეთ ევროპელები ერთმანეთს ექიმებიან. მაგალითად, გერმანული პოლიტიკური ელიტა ცდილობს მხარი დაუჭიროს «დიდი ევროპის იდეას», მაშინ, როდესაც ბევრი ქვეყანა ევროპის კავშირის ინსტიტუტების არადემოკრატიული ფორმირების და ფუნქციონირების წინააღმდეგაა.

თანამედროვე კაპიტალიზმის კრიზისი სიღარიბესა და უთანასწორობას უკავშირდება. 1930-იანი წლების დეპრესიამ კითხვის ნიშნის ქვეშ დააყენა კაპიტალიზმის პრინციპები – მოგების განაწილების პრინციპი, მითუმეტეს, მაშინ ალტერნატივად გამოჩნდა სსრ კავშირი და კორპორატიული მიდგომები გერმანიაში და იტალიაში.

შესადლოა ბევრს გაუჩნდეს კითხვა – რა განსხვავებაა მაშინდელ და დღევანდელ ეპოქებს შორის. ბევრი ექსპერტი ფიქრობს, რომ თანამედროვე დემონსტრანტები ქუჩაში არ დგანან უმძიმესი სიღარიბის გამო, როგორც ეს იყო დიდი დეპრესიის დროს და პროტესტი უცხადდებოდა პრეზიდენტ ჰუვერის მმართველობას. შეუძლებელია იმ ფაქტის უარყოფა, რომ კაპიტალიზმმა თავისი არსებობის პერიოდში მიიღო მეტ-ნაკლებად ადამიანური სახე, რაც გამოიხატა სოციალური დემოკრატიის ელემენტების დანერგვაში. უდავოა ისიც, რომ დღევანდელ დემონსტრანტებს არა აქვთ ზუსტი და კოორდინირებული პროგრამები, თუმცა, გასაგებია ისიც, რომ ისინი ქუჩებში გამოიყვანა არა სიღარიბემ, არამედ არასამართლიანობის გრძნობამ.

თანამედროვე ვითარებაში კაპიტალიზმის სისტემას დაემუქრა საფრთხე იმ მხრივ, რომ გაჩნდნენ ეკონომიკური სპეკულიანტები, რომლის შესახებ ჯერ კიდევ კეინსი ამბობდა: იმისათვის, რომ დარტყმის ქვეშ დაგაყენოთ კაპიტალიზმის მთელი სისტემა, საკმარისია ჩვეულებრივი ბიზნესმენი გადაიქცეს სპეკულიანტად. მითუმეტეს, სახელდობრ ამ გზით ინგრევა ფსიქოლოგიური თანასწორობა, რომელსაც საზოგადოება მიჰყავს უთანასწორობისაკენ. ბიზნესმენი იქნება მიღებული მხოლოდ იქამდე, სანამ მისი შემოსავალი შესაბამისი იქნება და აგებული ადამიანების მიერ სოციალურ კეთილდღეობაზე, რომელიც მან მიიღო თავისი შემოსავლებისაგან».

ცხადია, არსებული რეალობები და მონაცემები კაპიტალიზმის ლეგიტიმურობის საკითხს კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს. ყველაზე საინტერესოა, რომ საქმე ეხება კაპიტალიზმის არა მხოლოდ ფორმას, როდესაც «გამარჯვებულებს მიაქვთ ყველაფერი», არამედ – „წაგებულიებიც“ საკმარისად ხელსაყრელ მდგომარეობაში აღმოჩნდებიან.

ბუნებრივია, ჩვენს წინაშე დგას დილემა, მითუმეტეს მოდელის ალტერნატივა არც ისე რეალურია. მართალია აზიური სამყარო თანდათან

ნობით ხდება ანგლოსაქსური ერთობის სერიოზული კონკურენტი, მაგრამ ბევრი არ ფიქრობს გაჰყვეს ჩინურ მოდელს. აქ შეიძლება მეტი უთანასწორობა დავლანდოთ, ვიდრე ამერიკის შეერთებულ შტატებში. უდავოა, სინგაპურში ავტორიტარული მმართველობის მიუხედავად ძლიერ ეკონომიკურ ზრდასთან გვაქვს საქმე, მაგრამ ელექტორატი უფრო და უფრო ნაკლებად ენდობა მის დღევანდელ ხელისუფლებას. არც ჰონკონგის მოდელია პოლიტიკური და ეკონომიკური მარგალიტი.

მაშ, რა უნდა ვქნათ? არის შესაძლებლობა ავირჩიოთ ეკონომიკურ-პოლიტიკური განვითარების მარქსისტული გზა – სოციალიზმის მოდელი ან დავუბრუნდეთ კეინსის ფორ-მულირებას და გავაუმჯობესოთ კაპიტალიზმის არსებული ფორმა. თუმცა, მაკროეკონომიკურ ქვეყანაში, კერძოდ აშშ-ში, სადაც ცენტრისტული პოლიტიკის შემცვლელად გვევლინება პოლარიზაციის მოდელი, რომელიც გზას უკეტავს ყოველგვარ დიალოგს და შესაძლო ცვლილებებს, ადამიანები უხალისოდ ღებულობენ «დიადი ხელისუფლების იდეას» და ფიქრობენ, რომ ყოველგვარი საბანკო სისტემის რეგულაციას მივყავართ კიდევ უფრო ღრმა ეკონომიკურ კრიზისამდე.

საბაზრო ეკონომიკის სიმყიფე სახეზეა და ამას ვერ შველის მეცნიერთა თეორიები კრიზისის მართვის შესახებ. ვერც კეინსი, ჰიუმან მინსკი, მანკი ოლსონი და სხვები ვერ იძლევიან მზარევეებს თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკის მთლიანად განსაკურნავად. ვერცერთი ლობისტური საქმიანობა ვერ დაძლევს ეკონომიკის არაფექტურობას და უთანასწორობას. ეს პრობლემა აწუხებთ უოლ სტრიტის და ლონდონის პროფესიონალ ფინანსურ ლიდერებსაც. ცხადია, მათ წინაშე პრობლემად დგას სოციალური პასუხისმგებლობის მიღწევა, რომელიც მოხსნის კაპიტალიზმის ძირითად დილემას, მაგრამ როგორ შეიძლება ეს მოხდეს და რამდენად ეფექტური იქნება? არავინ იცის, შესაბამისად კვლავ კითხვის ნიშნის ქვეშ დგას თანამედროვე კაპიტალიზმის ლეგიტიმურობის დაბრუნების საკითხიც.

თანამედროვე კაპიტალიზმის დასასრულის საკითხი იმდენად აქტუალური გახდა, რომ მსოფლიოს პოლიტიკური, ეკონომიკური და მეცნიერული ელიტის წარმომადგენლები იძულებული გახდნენ დაბრუნებოდნენ პრობლემის თეორიულ-პრაქტიკულ მხარეებს. დღეს ბევრი იხსენებს, რომ აშშ და ბრიტანეთმა მხარი დაუჭირა «მომსახურებაზე ორიენტირებულ» ეკონომიკურ მოდელს, რაც გულისხმობდა ძალიან სწრაფად სიარულის პოსტინდუსტრიულ სამყაროში და საშუალო კლასის საზოგადოების გაფართოებას, თუმცა აქ გამოჩნდა «ჩინური ფენომენი», როდესაც მრეწვე-

ლობის ისეთი დარგები, რომლებშიც ეს ადამიანები მუშაობდნენ ამერიკიდან ჩინეთში გადავიდა, იაფი მუშახელის გამოყენების მიზნით. ასეთ ვითარებაში გლობალური პროტექციონიზმის ახალმა ფორმამ, ანუ ამერიკის მიერ ჩინეთისათვის მსოფლიოს დიდი ნაწილის დეინდუსტრიალიზაციის დაშვებამ გამოიწვია ჩინური აღმავლობა და დასავლური ქვეყნების ერთმანეთისათვის დაპირისპირება, თუნდაც მათი ტექნოლოგიების ე.წ. «მითვისების» გზით.

თანამედროვე ლიბერალური დემოკრატიის იდეოლოგია, ამერიკელი მეცნიერი ფ. ფუკუიამა ფიქრობს, რომ დასავლეთში ყველა მოკლევადიანი ინტერესებიდან გამოდის და ცდილობს დაასწროს სხვებს და ფული იშვოვს ჩინეთთან ბიზნესით, თუნდაც ის ამჟამად ზიანს აყენებდეს. ამ ტენდენციამ მძლავრი დარტყმა მიაყენა ამერიკის ეკონომიკას, მისი გამოსწორება თითქმის შეუძლებელია, რადგანაც წარმოების ყველა მნიშვნელოვანი სფერო ჩინელების ხელშია.

არ უნდა იყოს პარადოქსული ისიც, რომ ავტორიტარული სისტემები მსოფლიოში სულ უფრო მეტად პოპულარული ხდება. ფუკუიამას მოჰყავს გერმანელი საქმოსნების მაგალითი, როდესაც ისინი კომუნისტურ ჩინეთში მოგზაურობის შემდეგ მოიხილნენ ამ სისტემით, რომელიც შესაძლებლობას იძლევა სწრაფად მიიღონ მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებები, რაც არ არის დამახასიათებელი ამერიკის თანამედროვე ეკონომიკური სისტემისათვის. მაგალითად, სულ ეხლახან, ჩინეთის ხელისუფლებამ მიიღო გადაწყვეტილება შეამციროს ეკონომიკის ზრდა და ხელი შეუწყოს ქვეყნის მდგრად განვითარებას. ერთის მხრივ, ეს ემსახურება რეფორმების რეალიზაციის სტიმულირებას და ეკონომიკის განვითარების ხარისხის ზრდას. მეორე მხრივ, მიმართულია ინფლაცია დაბალ დონეზე შეინარჩუნოს და გაამყაროს ეროვნული ვალუტა – იუანი.

ნიშანდობლივია ისიც, რომ 2010 წლის მერე ექსპორტზე ორიენტირებული ეკონომიკა გლობალური კრიზისიდან სწრაფად გამოვიდა და ზრდის ორნიშნა ტემპებს დაუბრუნდა. გაასწრო იაპონიას და გახდა მსოფლიოში მეორე ეკონომიკა.

მართალია, ფუკუიამას აზრით, ჩინეთი შეიძლება ახალ გლობალურ მოდელად იქცეს, თუმცა ეს დებულება ეწინააღმდეგება მისსავე თეზისს იმის შესახებ, რომ ჩინეთი ვერასოდეს გახდება გლობალური მოდელი. მისი მტკიცებით: «დღევანდელი დასავლური სისტემა მართლაც მოირყა ზოგიერთ ფუნდამენტურ ნაწილში, მაგრამ ვერც ჩინური სისტემა იმუშავებს. ეს უადრესად უსამართლო და ამორალური სისტემაა, სადაც ნებისმიერს შეიძლება წამებში წაართვან ყველაფერი, სადაც ადამიანები ილუპებიან სარკინიგზო ინცი-

დენტებში საზოგადოებრივი კონტროლის უქონლობის და გაუმჭირვარლობის გამო, სადაც კორუფციაა გაბატონებული. ჩვენ უკვე ვხედავთ უზარმაზარ პროტესტს ჩინეთის ყველა ნაწილში».

ამერიკელი მეცნიერის ეს დებულება არამეცნიერულ სიმსუბუქეს უფრო მეტად შეიცავს, ვიდრე აწონილ-დაწონილ აზრს. ფუკუიამას მიერ ნახსენები, ჩინეთისათვის დამახასიათებელი ნეგატიური შტრიხები, მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში გვხვდება და მათ შორის, ამერიკის შეერთებულ შტატებშიც. ამასთან არც ისე ახლოს ჩანს პოლიტოლოგიის ოცნება, ჩინეთის «არაბული გაზაფხულის» შესახებ. საკამათოა ამერიკელი პოლიტოლოგის თეზისი იმის შესახებ, რომ «როდესაც ჩინეთის ხელისუფლება შეწყვეტს ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის არსებული ხარისხით უზრუნველყოფას, ის დარჩება ამ უზარმაზარი მორალური მოწყვლადობით».

ფუკუიამა ვერ ხედავს მემარცხენეთა ამბოხის მზარდ საშიშროებას დასავლეთში. თუმცა, ნაკლებად იგნორირებს, რომ გამორიცხული არ არის ლიბერალური დემოკრატიის პოლიტიკურ-ეკონომიკური იდეოლოგია «მემარცხენეთა» ამბოხმა კი არ დაამარცხო, არამედ «მემარჯვენეების» და ლიბერალური დემოკრატიის შეცდომებმა და ანარქიულობამ.

თანამედროვე კაპიტალიზმის სერიოზული ხარვეზია წამყვან სახელმწიფოებში უთანასწორობის ხარისხის განსაკუთრებული სიმაღლე. ამის მიზეზად სახელდება შემოსავლების უთანაბროდ განაწილება და მკვეთრი სხვაობა მდიდრებსა და ღარიბებს შორის. ასეთ შემთხვევაში ადამიანი თავს საზოგადოების ნაწილად ვერ მოიაზრებს და შესაბამისად ნდობის ხარისხიც დაბალია, თუმცა, ამ დროს არსებობენ ჯგუფები, რომლებსაც პოლიტიკურ სისტემასთან უპირატესი წვდომა აქვთ, რასაც საკუთარი ინტერესების ლობირებისთვის იყენებენ.

საშუალო კლასის სისუსტე, აძლიერებს პოპულიზმს, აფართოებს კონფლიქტებს და ქმნის გადანაწილების პრობლემებს, რომლებიც თანამედროვე კაპიტალიზმის მხვედრი მოვლენაა, რასაც მოჰყვა სოციალური მოძრაობის გააქტიურება ლოზუნგით: «დაიკავე უოლ-სტრიტი».

მიუხედავად იმისა, რომ პრეზიდენტ ობამას მდიდრებისათვის უფრო მაღალი გადასახადების დაკისრების იდეის გამო «ვეროპელ სოციალისტს» უწოდებენ, ამით ამერიკის ცხოვრებაში არაფერი არ შეცვლილა და ქვეყანაში ახალი «დიდი დეპრესიის» ნიშნები გაჩნდა. თუმცა, მემარცხენე ფლანგის გააქტიურება მდიდრების წინააღმდეგ არ გამოკვეთილა. მითუმეტეს, უოლ-სტრიტზე დაწყებული კრიზისმა და ფინანსების ლიბერალიზაციის ამერიკულმა მოდელმა საშინელი დარტყმა

მიყენა რიგით ადამიანებს, და უფრო გაამდიდრა ქვეყნის ყველაზე მდიდარი ნაწილი – ფინანსური სექტორი.

აღნიშნული მოძრაობის სოციალური ბაზა ვიწრო იყო, არ ყოფილა რადიკალური და ძირითადად იმ ადამიანებისაგან შედგებოდა, რომლებიც 1999 წელს გამოვიდნენ სიეტლში, მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის წინააღმდეგ. ფაქტობრივად, ეს იყო «თეთრი» მუშათა კლასის და წვრილი ბურჟუაზიის ნაწილი, რომელთა პოლიტიკურ ქცევას ევროპაში მიახლოებდნენ სოციალ-დემოკრატიულ შეხედულებებს.

აშშ-მა სახელისუფლებო ძალისხმევით შეძლო ახლანდელი კრიზისის შეჩერება და ის «დიდი დეპრესიამი» არ გადაიზარდა. მაშინ ფრანკლინ რუზველტმა მოახერხა დიდი ბანკების რესტრუქტურირება. ამერიკაში ამჟამად ფიქრობენ ამ გზის ამოქმედებაზე, თუმცა ბარაკ ობამა სხვა გზით მიდის, მითუმეტეს, მისი გუნდის ზოგად შეხედულებებს მისი მხარდამჭერი დიდი ბანკები აყალიბებენ.

ამერიკაში წარმოშობილი მასობრივი მოძრაობის მონაწილე ახალგაზრდების ნაწილი ფიქრობს, რომ პრობლემების სათავე მთავრობაშია, რომელიც ისეთ ლიბერალურ-დემოკრატიულ იდეოლოგიას უჭერს მხარს, რომელიც განსხვავებულ ეკონომიკურ წესრიგს არ მოიაზრებს. თუმცა, ამერიკაში საუბრობენ გერმანულ მოდელზეც, რომელიც შტატებთან შედარებით ბევრად უკეთ იცავს საკუთარ საწარმოო ბაზას – მშრომელთა კლასს. შესაბამისად, გერმანიის ხელისუფლება კონკურენციის მიმართ კეთილგანწყობილია და აფართოებს სოციალური დაცვის მექანიზმებს.

ცხადია, კაპიტალიზმის კრიზისის სათავე პოლიტიკურ მმართველობაშია, როდესაც ხორციელდება ზეგავლენა საბაზრო პოლიტიკაზე, მაგალითად, ფუკუიამა აღიარებს, რომ დემოკრატიული პროცესი, როგორც წესი უზურპირებული აქვთ კარგად ორგანიზებულ ჯგუფებს, რომლებიც ძირითადი მოსახლეობის ინტერესებს არ იცავენ. აღნიშნულის ნათელი მაგალითია საბერძნეთი, სადაც ექიმები, ფარმაცევტები, არქიტექტორები, საჯარო მოსამსახურეები და სხვა სოციალური ჯგუფები ცალკეულ, დახურულ კორპორაციებად ჩამოყალიბდნენ, აკონტროლებდნენ ფასებს და მეტწილად გაურბოდნენ გადასახადების გადახდას, შესაბამისად, მათ შეძლეს საკმაო ქონების დაგროვება, მაგრამ საბერძნეთის ნაციონალური გაკოტრება გარდაუვალი გახდა.

სხვათა შორის, ამ კონტექსტშია გასააზრებელი საქართველოში მიმდინარე ეკონომიკური პროცესები. საბერძნეთის მსგავსად, აქაც შეიმჩნევა გარკვეული სოციალური ჯგუფების ჩამოყალიბების ტენდენცია, რომლებიც ცდილობენ მოახდინონ

დემოკრატიული პროცესების უზურპირება, და არ დაიცვან მოსახლეობის უმრავლესობის ინტერესები. საქართველოში შესამჩნევია დახურულ კორპორაციებად ჩამოყალიბების ტენდენციები, რომლებიც ცდილობენ გააკონტროლონ ფასები და ამით საკმაო ქონება შეიძინონ, როგორც მოძრავი, ისე უძრავი სახით. ამ კონტექსტში შეიძლება მოვიაზროთ ბენზინის, კვების პროდუქტების, ცალკეული, კერძო უმაღლესი სასწავლებლების და სხვა ბიზნესი.

ევროზონის კრიზისი, ევრობანკის გათვლებით სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებიდან ყველაზე მწვავედ საქართველოზე გავრცელდება. მითუმეტეს, საქართველოს ეკონომიკური ზრდა დამოკიდებულია დასავლეთის საერთაშორისო დახმარებაზე. იმის მიუხედავად, რომ ქვეყანა არ არის ევროკავშირის წევრი, საფრთხე ემუქრება საბანკო სისტემას, რამდენადაც საქართველოს ეკონომიკა და საბანკო სექტორი საკმაოდ ინტეგრირებულია შესაბამის გლობალურ პროცესებსა და ინსტიტუტებში, ევროზონის კრიზისი გავლენას ახდენს ქართულ კომპანიებზე და მაღალი რისკებიდან გამომდინარე, ქვეყანას ევროპაში ფინანსების მოძიება გაუჭირდება.

ქართული რეალობის მცოდნე ერთ-ერთი გერმანელი ექსპერტის მოსაზრებით: «საქართველოში რეალური ეკონომიკა არ არსებობს; ქვეყანა უცხოურ გრანტებზე და კრედიტებზეა დამოკიდებული, რომლებსაც იგი ღებულობს გარკვეული გეოპოლიტიკური ამოცანის შესრულების სანაცვლოდ, რაც რუსეთის სამხრეთის უსაფრთხოებისთვის ძირის გამოთხრაში მდგომარეობს. თუ აშშ-ში ამ ფუნქციაზე მოთხოვნა არ იქნება, სრული ეკონომიკური კოლაფსი დადგება».

თანამედროვე კაპიტალისტურ მოდელთან არის დაკავშირებული ევროპული კრიზისიც, რომლის დემოკრატიული ხარისხი თანდათანობით დაბლა ეშვება. ევროპული სამყარო არასოდეს ყოფილა ერთგვაროვანი ევროპის კავშირის მიმართ. ეს პროექტი თავიდანვე ელიტის მიერ იყო მართული და რევერენდუმებს იმდენჯერ ატარებდნენ, რამდენიც ხელისუფლებას სჭირდებოდა გასამარჯვებლად.

თანამედროვე კაპიტალიზმის კრიზისის გამოვლინებანი უწყურადღებოდ არ დარჩენია ცნობილ ამერიკელ პოლიტიკოსს და დიპლომატს ზბიგნევ ბჟეზინსკის. მისი აზრით, მოძრაობა «დაიკავე ულ სტრიტი», პოლიტიკური და სოციალური იდეების პოლარიზაციის და სხვადასხვა ჯგუფების ინტერესების შეჯახების ობიექტური შედეგია და უმართავ სოციალურ კონფლიქტებში გადაზრდის საფრთხეს შეიცავს.

თანამედროვე ამერიკა არ არის მზად ცალმხრივი წესით განახორციელოს გლობალური საში-

ნაო და საგარეო ცვლილებები და შეცვალის დანარჩენი მსოფლიო, მითუმეტეს ამერიკის განსაკუთრებულობა, რომელიც ვილსონის საგარეო პოლიტიკის განუყოფელი ფუნდამენტი იყო, XXI საუკუნეში გარკვეულწილად კარგავს თავის მნიშვნელობას. ამ აზრს იზიარებს ზეჟინსკიც, რომელიც ფიქრობს, რომ დღეისათვის ამერიკა არ წარმოადგენს ზესახელმწიფოს. მითუმეტეს, მის გვერდით დგას ევროპის კავშირი, ჩინეთი, რუსეთი, ხოლო ახლო მომავალში რეგიონალური ლიდერობის პრეტენზიები აქვთ: ინდოეთს, ინდონეზიას, თურქეთს, ბრაზილიას და სხვა ქვეყნებს, რომლებიც ცდილობენ მსოფლიო რესურსების ერთობლივი გამოყენებით უზრუნველყონ მშვიდობა, სტაბილურობა, განვითარება და აქტიურად ჩაებან მსოფლიო პოლიტიკურ-ეკონომიკურ პროცესებში. თუ ერთ ევროპულ გამოთქმას გამოვიყენებთ «მგზავრის გზა არ არსებობს, გზას თვითონ მგზავრი ქმნის», შესაბამისად, ქვეყნის გზა არ არსებობს, გზას თვითონ ქვეყანა ქმნის.

ცხადია, ამერიკული სტილის დემოკრატია გულისხმობს კონსესუსს სხვა ქვეყნების რეპრეზენტულ მთავრობებთან, თუ ის არ არის აშკარად ანტიამერიკული და მკვეთრ წინააღმდეგობაში არ მოდის ამერიკულ პრიორიტეტებთან – ნაციონალურ უსაფრთხოებასთან და საყოველთაო გეოპოლიტიკურ ბალანსთან. ამდენად, სიკეთისა და ბოროტების ამერიკული ქადაგება ყოველთვის მიზნობრივია და პრაგმატიზმის სველი ღრუბლით არის გაჟღერებული.

ამერიკა უარს არ ამბობს ზესახელმწიფოს ტიტულზე და, შესაბამისად, ცდილობს იყოს მსოფლიოს მეთაური, მაგრამ, როგორც ჩანს, XXI საუკუნეში მან მეტი ლავირება უნდა გამოიჩინოს, რომ მსოფლიო სივრცეში ვაშინგტონის მრავალთავიანი კომპის მხერა იყოს ნაკლებად მრისხანე და მეტად სასიკეთო.

კაპიტალიზმის დასასრულისა და ამერიკის პოლიტიკის ახლებური პრობლემური ხედვაა მოცემული ზბიგნევ ზეჟინსკის წიგნში «სტრატეგიული ხედვა: ამერიკა და გლობალური ძლიერების კრიზისი».

ამერიკელი მოღვაწე ამ ნაშრომში აპოკალიფსურ სურათს ხატავს, რომლის მიხედვით ამერიკა ეკონომიკურ ვარდნასთან ერთად პოლიტიკურ უძლეულებასა და სტრატეგიულ იზოლაციამია, მაშინ, როდესაც ჩინეთი ისტორიულ ნახტომს აკეთებს.

ზეჟინსკი ფიქრობს, რომ ამერიკის გაუაზრებელმა სამხინაო და საგარეო კურსმა შეიძლება ქაოსი გამოიწვიოს, თუმცა, უახლოესი 20 წლის განმავლობაში მსოფლიო არენაზე ვერ გამოჩნდება ზესახელმწიფო, რომელიც შეძლებს უკანასკნელი წლების ამერიკას შეედაროს. სამყაროში განვითა-

რებული მოვლენები მოწმობს, რომ მიმდინარეობს დეცენტრალიზაციის პროცესი და ძალა და გავლენა გარდაუვლად ინაცვლებს დასავლეთიდან აღმოსავლეთისაკენ. ასეთ ვითარებაში აუცილებელია გონივრული კომპრომისის მიღწევა, რათა თავიდან იქნეს აცილებული საკაცობრიო ცივილიზაციის დასასრული.

ზეჟინსკის აზრით, მსოფლიოში დღეს ზვერი ფიქრობს, რომ ამერიკამ თავის თავზე აიღო «მსოფლიო ჟანდარმის» ფუნქცია. მართალია, საბჭოეთის დაშლის პერიოდში ამერიკის გავლენა აშკარა იყო, მაგრამ შემდეგ მან ვერ შეძლო მსოფლიო გარდაქმნის სათავეში მოქცევა. ამის მიზეზები ასე აიხსნება:

- მსოფლიოში დაიწყო გლობალური პოლიტიკური გამოღვიძების პროცესი და ხალხებმა ღიად გამოხატეს საკუთარი ეროვნულ-პოლიტიკური თვითშეგნება და მისწრაფებები და, შესაბამისად, გართულდა მსოფლიოს მართვა;
- დასავლეთის დომინირების ფენომენმა თანდათანობით არსებობა შეწყვიტა.

ისტორია მიგვითითებს, რომ დასავლური დომინირების სათავეში მდგომი ქვეყნები – ესპანეთი, საფრანგეთი, დიდი ბრიტანეთი – პერიოდულად გამოეთიშნენ მეთაურობას. ასე მოუვიდა ამერიკასაც, სადაც ბოლო წლების მანძილზე შენელდა სახელმწიფოებრივი განვითარება, გაძლიერდა სოციალური უთანასწორობა, იმატა დამპყრობითმა ანუ გავლენის მოსაპოვებლად დაწყებულმა ომებმა და ქვეყანამ თანდათანობით დაიწყო დამშვიდობება თავის წარსულთან.

ამერიკის მიერ გატარებულმა არასწორმა პოლიტიკამ უკონტროლო გაზადა ფინანსური სისტემა, გაფართოვდა სპეკულაცია და ადამიანთა ცალკეული ჯგუფების უზომო გამდიდრება. შენელდა ინფრასტრუქტურა, უმართავი გაზდა ტრანსპორტი, კავშირგაბმულობა, ჯანდაცვა და, განსაკუთრებით, განათლება. ქვეყანას ტვირთად დააწვა უზარმაზარი სესხები, რის შედეგად დაგროვდა ათეული ტრილიონი საგარეო ვალი. «შიდა სირთულეებმა საგარეო პოლიტიკურ პრობლემებამდე მიგვიყვანა. უკანასკნელი 20 წლის განმავლობაში ჩვენ ზომიერების გრძნობა და მორიდება დაკარგეთ» – გვაუწყებს ზ. ზეჟინსკი.

ასეთ ვითარებაში წარსულს ჩაბარდა ამერიკის ყოფილი პრეზიდენტის ჯორჯ ბუში-უმცროსის საყვარელი გამოთქმა: «ღმერთმა აირჩია ამერიკა მთელი მსოფლიოს ბელადად». მითუმეტეს რეალობას კარგავს ცნობილი ტერმინიც «ამერიკული ოცნება». ამერიკელების ახალ თაობას გაუქარწყლდა იმის იმედი, რომ მამების თაობაზე უკეთესად იცხოვრებდა. როგორც ზეჟინსკი გვარწმუნებს, «დღეს საშუალო ევროპელს მეტი შანსი აქვს

წარმატებას მიაღწიოს ცხოვრებასა და კარიერაში, ვიდრე ამერიკელს».

საინტერესოა, რომ პოსტსაბჭოთა ქვეყნებიდან ვინც ამერიკით მოიხიბლა და თავისი ქვეყნის ცხოვრების გზა ამერიკულ ღირებულებებს დაუკავშირა, საქართველო აღმოჩნდა. ჩვენთან ეხლა დიდი შემართებით საუბრობენ ამერიკის საშუალო და უმაღლესი განათლების დიდ უპირატესობაზე. შედეგად, სწავლა ფასიანი გახდა, მცირდება სავალდებულო საგნების სია. ტარდება ერთიანი ეროვნული გამოცდები და ა.შ. თუმცა, როგორც ზეჰინსკი გვიმტკიცებს, ამერიკაში სერიოზულად დგას განათლების ხარისხისა და მეთოდოლოგიის პრობლემა. ამ პრობლემის გამოსწორებისათვის, ჯერ კიდევ ბუშების სხვადასხვა პრეზიდენტობის დროს, ათეული მილიარდი დოლარი გამოიყო განათლებაში არსებული ხარვეზების გამოსასწორებლად. ამერიკული განათლების სისტემის ნაკლოვანებებზე საუბრობს თავის ცნობილ წიგნებში ამერიკის დღევანდელი პრეზიდენტი – ბარაკ ობამა, რომელმაც ამერიკის საგანმანათლებლო სისტემის გარდასაქმნელად კვლავ გამოჰყო მილიარდობით დოლარი.

ზეჰინსკი, რომელიც ამჟამად ამერიკის პრეზიდენტის მრჩეველია, თავის წიგნში მოუხმობს ამერიკული განათლების პრობლემას. მისი აზრით, ამერიკული დემოკრატია რთულ სამყაროში გადარჩენას ლამობს გონივრული საგარეო პოლიტიკის განხორციელებით, მაგრამ ეს იმ პირობით არის შესაძლებელი თუ ქვეყნის მოსახლეობა გონიერი და ჯანსაღად მოაზროვნეა. «უნდა ვაღიარო, რომ ამერიკელი ხალხი უფიციია. მას არავითარი წარმოდგენა არა აქვს გარესამყაროზე. ჩვენს სახელმწიფო სკოლებში არ არის საგანი «მსოფლიო ისტორია». ჩვენ ზავმეშობს ამერიკის პატრიოტულ ისტორიას ვასწავლით, სინამდვილეში კი ეს შელამაზებული «საშობაო» ისტორიაა, რომელიც შორს არის წარსულის რთული და წინააღმდეგობრივი რეალობისაგან». აი, ასეთია ამერიკის განათლების სისტემის ზეჰინსკისეული შეფასება.

ამერიკელი პოლიტოლოგი უმკაცრეს შეფასებას აძლევს ამერიკის თანამედროვე ისტორიის დამოკიდებულებას ამ კონტინენტის მკვიდრი მოსახლეობის – ინდიელების მიმართაც. «ამერიკელებმა უნდა აღიარონ, რომ პირველი ეთნიკური წმენდები «კანონის სახელით» სწორედ მათ მი წაზე მოხდა! ათასობით ინდიელი აყარეს საკუთარი მიწებიდან პრეზიდენტ ჯეკსონის დროს და ამერიკის ისტორია ამ ფაქტს გვერდს არ უნდა უვლიდეს» – აცხადებს ზეჰინსკი.

როგორც ჩანს, ამერიკაში არც გეოგრაფიას წყალობენ. მაგალითად, ამერიკული კოლეჯების ახლანდელი აბიტურიენტების 52 პროცენტს არ შე-

უძლია რუკაზე გაარკვიოს, სად მდებარეობს ნიუ იორკი. 2003-2010 წლებში უმაღლეს სასწავლებელში შემსვლელთა 70 პროცენტმა ვერ შეძლო რუკაზე ეპოვნა ერაყის სახელმწიფო, რომელშიც ამერიკა წლების მანძილზე იბრძოდა. მომავალი სტუდენტების 30 პროცენტმა რუკაზე ვერ მოახდინა წყნარი ოკეანის იდენტიფიცირება. ზეჰინსკის დასკვნით, ეს და სხვა ფაქტები ადასტურებენ დიდი ნაწილის მეტისმეტად მსუბუქ დამოკიდებულებას ამერიკის საგარეო პოლიტიკის საკითხებისადმი, ასევე ზედამიწულად, შავ-თეთრ ტონებში, გარკვეული დემოგრაგიის თანხლებით ხდება საერთაშორისო პრობლემატიკის შეთავაზება საჯარო დისკუსიებშიც.

ზეჰინსკის პოლიტიკურ და დიპლომატიურ შემოქმედებაში არაერთხელ გაუღერებულა რუსეთის თემაც. აღნიშნულ წიგნში ამერიკელი პოლიტოლოგი რუსეთის ფენომენის შესახებ საინტერესო თეზას სთავაზობს ამერიკის ხელისუფლებას: «რუსეთს კი არ უნდა ებრძოლო, არამედ შენი გზით წაიყვანო». მისი ღრმა რწმენით, თუ აშშ ამ სიბრძნეს გამოიჩენს, შემდგომი 20-30 წლის განმავლობაში მსოფლიო მნიშვნელოვან ცვლილებებს დაინახავს ამ ნაწილში. «მათი შედარება გასული საუკუნის 90-იან წლებთან იქნება შესაძლებელი, როცა სრულიად მოულოდნელად შობის დამდეგს საბჭოთა კავშირი დაინგრავს».

ამ კონტექსტში საინტერესოა დიპლომატიის ისტორიის მკვლევარის პროფესორ მურმან პაპაშვილის მოსაზრება იმასთან დაკავშირებით, რომ ქართული დიპლომატიის მიმართება რუსეთთან ყოველთვის დილემური იყო. «საერთოდ, რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის ისტორიის მანძილზე ქართულმა დიპლომატიამ ვერასოდეს ამოიგნო რუსეთის დიპლომატიის მიზნები და მოქმედების ხერხები. რაოდენ გასაკვირიც არ უნდა იყოს, ასეა დღესაც. მომავალი ჯერაც გაურკვეველია».

ცხადია, XIX საუკუნეში წარმოშობილი ტერმინი «საერთაშორისო ურთიერთობები», მარტო პოლიტიკურ და ეკონომიკურ პარადიგმებს არ მოიცავს და მეტი მასშტაბურობა მას სხვადასხვა დიდმა თუ მცირე ომებმა მოუტანეს. ილია ჭავჭავაძის არ იყოს მსოფლიოს საკმაოდ ჰყავს «დიდი თუ პატარა ომებები». მათ შორის არის რუსეთიც, რომელიც არ არღვევს თავის იმპერიულ ტრადიციას და მისი ორთავიანი არწივის ერთი თავი მუდმივად აკონტროლებს ქვეყნის შიგნით არსებულ, არც ისე ერთიან სივრცეს, ხოლო მეორე მკაცრად უმზერს ახლო ევროპის სამეზობლო ტერიტორიებს, ცენტრალურ აზიას და კავკასიას.

უდავოა, დღეს იქნება თუ ხვალ, რუსეთი იძულებული გახდება კრემლის «მესამე» თვალი მოაცილოს არაბულ, აფრიკულ და ახლო აღმოსავლურ სამყაროს. მანამდე კი უნდა დავეთანხმოთ

კისინჯერის ზოგად დასკვნას იმის შესახებ, რომ «რუსეთი ყოველთვის იქნება მსოფლიო წესრიგის განუყოფელი ნაწილი. რუსეთის წარმოდგენა საკუთარ თავზე, მსოფლიო არენაზე, როგორც ისტორიულ მოთამაშეზე, სერიოზულად უნდა იქნეს მხედველობაში მიღებული».

ამ კონტექსტში განსაკუთრებულ ყურადღებას იძენს, თუმცა საკმაოდ მოულოდნელსაც, პ. კისინჯერის სულ ახლახან გაქვეყნებული ფრაზა ამერიკის ტელეარხ CNN-თან ინტერვიუში. «მე არ ვფიქრობ, რომ პუტინი ანტიდასავლურად არის განწყობილი. პირველ რიგში, ის რუსი პატრიოტია, რომელიც თავს დამცირებულად გრძნობს იმის გამო, რაც 1990-იან წლებში რუსეთში ხდებოდა».

ამას ამბობს პოლიტიკოსი და სახელმწიფო მოღვაწე, რომელსაც სახელმწიფო მდივნის პოსტი აშშ-ის ორი პრეზიდენტის – რიჩარდ ნიქსონის და ჯერალდ ფორდის – ადმინისტრაციებში ეკავა. ცნობილია ისიც, რომ პუტინი კისინჯერს დაახლო-

ვბით 20-ჯერ შეხვდა, უკანასკნელად კი – 2012 წლის იანვარში.

ასეთ ვითარებაში ქართულმა პოლიტიკამ ცალსახად კურსი არ უნდა აიღოს თანამედროვე, ლიბერალური კპიტალიზმის მოდელზე, რომელიც კრახს განიცდის მთელ მსოფლიოში. ამასთანავე, საგარეო პოლიტიკაში მიუღებელია, რომელიმე ქვეყნის (აშშ, რუსეთი, თურქეთი და ა.შ.) სრულ მოიმედოებაზე ყოფნა, რომელიც მას გახდის სატელიტ სახელმწიფოდ და, შესაბამისად, მოუმრავლებს მტერ ქვეყნებს. ქართულმა ნებისმიერმა პოლიტიკურმა კლასმა გონივრულად უნდა გაიცნობიეროს, რომ ნატოსკენ თვითმიზნური ლტოლვა რუსეთს გადააქცევს იმ ვეშაპად, რომლის ხახაში მოხვედრის აცილება თითქმის შეუძლებელი იქნება. მითუმეტეს ჰორიზონტზე ჩანს იმპერიული რუსეთის მზადყოფნა, საბოლოოდ დააჩოქოს ახალგაზრდა ქართული სახელმწიფო, მისი ხელი-სუფლების «საყმაწვილო» შეცდომების გამო.

IGOR KVESELAVA

IS IT THE END OF MODERN CAPITALISM?

Summary

The issue of historical fate of modern capitalism is being actively discussed for about 10 years in certain circles of political elite, in the books of scientists and publications of publicists, in the newspapers and scientific magazines (A. Gori, Z. Brzezinski, H. Kissinger, G. Soros, B. Gates, V. Pinchuk, P. Drucker, A. Kattels, K. Laggard, I. Wallerstein, S. Huntington, F. Fukuyama, D. Bell, R. Aron, A. Toffler, D. Rubenstein, L. Summers, K. Shvamba, I. Schumpeter, G. Plender, A. Galchinsky, N. Ornshtein, T. Veigel, V. Inozemtsev, I. Prangishvili, and others. The issue is in the centre of discussions of various international forums and other meetings, the Davos Economical Forum and other international conferences are not an exception).

Were expressed the opinions that, “ **Modern capitalism has exhausted itself and it does not fit the modern world standards**”; Capitalism finished the demonstration of its success in the XX century and now it has become so old, that threatens to ruin the XXI century society”.

Obviously, it is difficult to predict in what kind of system will the world live in future, but scientists think that it could be more humanistic social-economic system – the Western Type socialism but in the distant future it will be replaced by a political system – harmonious society.

In January 2012 at the World Economic Forum in Davos, Switzerland, was said that according to the modern styles, the system of capitalism has exhausted itself, Euronean Union has certain kind of problems and they are reflected in its currency –the euro. As it can be seen, the modern system of market economy turned up to be unacceptable, and in addition it became not only unstable but unfair.

The well-known politician and diplomat, adviser to President B. Obama, Z. Brzezinski convinces us that America, along with its economic decline is in the political impotence and strategic isolation. There is a process of decentralization in the world, and consequently the strength and power inevitably are shifting from West to East. “**The internal problems brought us to the external political troubles, during the last 20 years we lost the feelings of moderation and respect**”, said Z. Brzezinski.

American well-known politician expresses his concern about American Educational system, to say nothing of the study of distorted history and geography which is in a regrettable situation.

It is also interesting to look at Brzezinski’s political and diplomatic work of the theme of Russia. American political scientist thinks that: “ **You need not fight with Russia, but rather to have it on your way**”. He believes that if America is wise during the next 20-30 years the world will face great and important differences. “**These differences may be compared to the nineties of last century, when just few days before the Christmas Eve, Soviet Union unexpectedly collapsed**”.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ფუკუიამა ფ., «სად არის მემარცხენეების ამბოხი?» გაზ.: «შპიგელი», 2012, თებერვალი (ციტ. გაზ.: «რეზონანსი», 2012 წლის 8 თებერვალი);
2. ბჟეზინსკი ზ., «სტრატეგიული ხედვა: ამერიკა და გლობალური ძლიერების კრიზისი», აშშ, 2012;
3. ბჟეზინსკი ზ., «ამერიკამ საგარეო პოლიტიკაში ზომიერების გრძნობა დაკარგა», ციტ. გაზ.: «საქართველო და მსოფლიო», 22-28 თებერვალი, 2012;
4. კისინჯერი ჰ., «დიპლომატია» (რუსულ ენაზე), 2004;
5. გორი ა., «დედამიწა სასწორის თეფშზე», ნიუ იორკი, 1996;
6. სოროსი ჯ. «ფინანსური რყევები ევროპასა და აშშ-ში», აშშ, 2012;
7. ფრანგიშვილი ი., «რთული სოციალ-ეკონომიკური სტრუქტურების მართვის ზოგიერთი პრობლემა», ჟურნ.: «Приборы и система управления», №8, მოსკოვი, 1995.
8. ფრანგიშვილი ი., «სხვადასხვაგვარი ბუნების რთული სისტემების ფუნქციონირების საერთო სისტემური კანონზომიერებანი», კრებ.: «Философские исследования», №3, მოსკოვი, 1997.
9. ჭითანავა ნ., «შერეული მრავალწყობიანი სოციალურად ორიენტირებული ეკონომიკა», თბ., 1997.
10. გაზ.: «Newsweek», აშშ, 24 იანვარი, 2012;
<http://inosmi.ru/usa/2012024/183775801.html>.
11. დრიუკერი ჰ., «პოსტკაპიტალისტური საზოგადოება», აშშ, 1993;
12. გაზ.: «Le Monde», საფრანგეთი, 26 იანვარი, 2012;
<http://inosmi.ru/usa/20120127/184121973.html>
13. ვალერესტაინი ე., «ნაცნობი მსოფლიოს დასასრული», აშშ, 2003;
14. «გაზ.: «Голос», უკრაინა, 1 თებერვალი, 2012;
http://www.golosua.com/main/article/mizhnarodni-vidnosini/20120119_kapitalizm-tyajelyie-vremena
15. გაზ.: «Зеркало недели», 2 თებერვალი, 2012;
http://zn.ua/ECONOMICS/anatoliy_galchinskiy_konets_kapitalizma_mozhno_s_polnym_osnovaniem_traktovat_kak_ego_triumpf-96778.html;
16. კვესელავა ი., საქართველოს ეკონომიკური და პოლიტიკური ორიენტაციის ზოგიერთი საკითხი, თბ., 1999;
17. კვესელავა ი., მსოფლიო გლობალიზაციის პარადიგმები, ჟურნ.: «საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე», №11-12, თბ., 2003.
18. პაპაშვილი მ., ჰენრი კისინჯერი. დიპლომატია. ჟურნ.: «საისტორიო ვერტიკალები», № 13, თბ., 2007;
19. ჭაჭია ა., გაზ. «საქართველო და მსოფლიო», 27.04.2012.